

Halldor Heldal

Den lange veien til Genève

Norsk arbeiderbevegelse og ILO 1920 - 1934

Denne artikkelen tar for seg norske fagorganisasjoners og de norske arbeiderpartienes holdning til Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) i åra 1920-1934. I Norge ble ILO i denne perioden vanligvis kalt Arbeidsbyrået i Genf etter Det internasjonale arbeidsbyrå, som er organisasjonens sekretariat, og som med unntak for åra 1940-48 har holdt til i Genève.

ILO ble opprettet i april 1919 som en del av Folkeforbundet og derfor også som en del av fredsoppgjøret etter 1. verdenskrig. Formålet med denne organisasjonen var å fremme samarbeidet mellom landene innenfor arbeidslivet og sosialpolitikken, og det viktigste virkemidlet skulle være å få i stand bindende avtaler mellom statene, konvensjoner, om slike saker som reduksjon av barnarbeid, kortere arbeidstid, sikkerhet og helse på arbeidsplassen, arbeidstilsyn og trygder. Dersom de forskjellige land gjennom slike avtaler forpliktet seg til å oppfylle visse minstekrav i arbeidsforhold, ville bedringen i arbeidernes kår og de økte produksjonskostnader som de mente det ville føre til, komme noenlunde samtidig i de forskjellige land. Dermed ville de land som innførte forbedringer i arbeidslivet, ikke bli stilt dårligere enn andre i den internasjonale konkurransen. Internasjonal arbeiderlovgivning (eller internasjonal lovgivning for arbeidslivet) var det uttrykket som ble brukt om denne formen for mellomfolkelig samarbeid. Et nytt innslag i dette samarbeidet var at representanter for ikke-statlige organisasjoner, dvs. sammenslutninger av arbeidsgivere og arbeidstakere skulle delta i den nye organisasjonen med stort sett samme rettigheter som representantene for statsmyndighetene i medlemslandene.

Selv om ILO allerede i 1919 hadde medlemmer i alle verdensdeler, var den i sitt første tiår langt på vei en europeisk organisasjon. Arbeidsoppgavene var i stor utstrekning rettet inn mot Europa, og europeerne var i stort flertall på ILOs første hovedkonferanse (mer enn 2/3) og i det første styret (4/5), der fem av de seks arbeiderrepresentantene var europeere. ¹ Noe av forklaringen på det er dels at de fleste

selvstendige statene som i dag finnes i Afrika og Asia, den gang var kolonier, dels at Europa var den eneste verdensdelen der en fant sterke fagforeninger i en stor del av landene. Vest-Europa var også det området der tanken om internasjonal lovgivning for arbeidslivet hadde vokst fram gjennom de siste hundre år.

Den europeiske prosessen som la grunnlaget for ILO

Siden 1818 var ideen om internasjonal lovgivning for arbeidslivet blitt ivrig diskutert i Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Belgia og aller mest i Sveits. Først var det samfunnsreformatorer, universitetslærere, parlamentarikere, jurister, prester, leger og arbeidsgivere som var med på å utforme og konkretisere denne tanken. Da arbeiderorganisasjonene begynte å bli sterkere i Europa utover i 1880-åra, tok de opp denne saka og drøftet den bl.a. på et møte av europeiske arbeiderorganisasjoner i Paris i 1886, der også norske organisasjoner var med.² Særlig var sveitserne aktive, både der og seinere.

To år seinere var utsendinger fra norske fagforeninger med på et nordisk møte i København, der det ble vedtatt en resolusjon om «internasjonal arbeiderlovgivning»³. Da Det norske Arbeiderparti (DNA) utarbeidet sitt program i 1891, ble de tyske sosialdemokratenes Erfurt-program fra samme år brukt som forbilde. Store deler var oversettelse, ord for ord, av det tyske programmet, og det gjaldt også avsnittet om arbeidervern. Erfurt-programmet sier at sosialdemokratene vil arbeide for «en effektiv nasjonal og internasjonal lovgivning for arbeidervern». Men i innledningen til dette avsnittet er det i det norske programmet bare tale om «en virksom arbeiderbeskyttelseslovgivning»⁴. Ordene «nasjonal og internasjonal» er ikke med. Den mest sannsynlige forklaringen på det er vel at tanken om internasjonal lovgivning for arbeidslivet var lite kjent i Norge på den tid, også i arbeiderbevegelsen.

Et av de få vitnesbyrdene om interesse i arbeiderbevegelsen for denne typen mellomfolkelig samarbeid finner vi i Halvdan Kohts bok «Socialdemokratie» fra 1915. To internasjonale arbeidskonvensjoner som ble vedtatt i Bern i 1906, så han som et uttrykk for at «dei sosialistiske tankane vann det fyrste vesle fotfeste i internasjonal politikk»⁵. Disse konvensjonene ble på flere måter forbildet for ILOs arbeid. Drivkraften i denne virksomheten før ILO ble til, hadde vært Den internasjonale organisasjon for lovfestet arbeidervern med sekretariat i Bern. Den hadde som et av sine medlemmer Norsk Forening for Sosialt Arbeid. Det at LO-formannen, Ole O. Lian, fra

hadde imidlertid arbeiderne fått løfter av regjeringene om bedre kår etter krigen, og nå viste de stadig tegn på at tålmodet holdt på å ta slutt. En annen grunn til å prioritere opprettelsen av ILO var revolusjonen i Russland, som så ut til å spre seg til flere europeiske land. Da diskusjonene om å danne ILO begynte i Paris i januar 1919, var det gatekamper i Berlin, Wien og Budapest.⁸

Da sekretariatet i Arbeidernes faglige Landsorganisation (AFL) ble innbudt til å delta på Washington-konferansen, var det i DNA sterk motstand mot det⁹. Vi bør huske på at «Den nye retning», eller Fagopposisjonen av 1911, med Kyrre Grepp og Tranmæl hadde fått flertall i ledelsen av DNA året før, og at de hadde meldt partiet inn i Den kommunistiske internasjonale (Komintern). AFL var tilsluttet International Federation of Trade Unions, i Norge vanligvis kalt Amsterdam-internasjonale, eller IFC. Den var nær knyttet til Den annen internasjonale, som var Kominterns sosialdemokratiske motpol. IFC så på ILO som et viktig redskap og oppfordret alle medlemsorganisasjonene til å delta i Washington. AFL hadde i ukene før konferansen en del drøftinger med lederne i svensk og dansk fagbevegelse¹⁰, som hadde nær kontakt med sine lands sosialdemokratiske partier. Resultatet av dette krysspresset ble at AFL deltok i Washington med en lavere profil enn opprinnelig planlagt. AFL-formannen, Ole O. Lian, trakk seg i siste øyeblikk og ble erstattet av førstesekretæren i AFL, Jens Teigen.¹¹ Men om det hadde vært motstand mot å delta i Washington, ble det merkelig liten diskusjon om det i de nærmeste tre åra.

Tvil og vakling i forholdet til ILO 1920-1922

I de 2 1/2 åra som fulgte etter Washington-konferansen, fortsatte usikkerheten i AFLs ledelse om holdningen til ILO. Da Stortinget i mars 1920 diskuterte om Norge skulle melde seg inn i Folkeforbundet, gikk Arbeiderpartiet imot innmelding. Siden ILO var en del av Folkeforbundet, var dette et standpunkt mot ILO-deltaking. Lian var også stortingsrepresentant, og han hadde i denne saka to innlegg som kom inn på Washington-konferansen. I det første framholdt han at en ikke skulle undervurdere betydningen av konferansen, med det som ble vedtatt der, innebar «ikke noget fremskritt for Norge i de sociale spørsmål». Det ville derfor ikke være «av nogen særlig stor værdi for det sociale arbeide i Norge for øieblikket» om vi kom med i Folkeforbundet og dermed i ILO. Når Tyskland, Østerrike og Sovjetunionen ble holdt utenfor, var

det grunn til å frykte for at «det internasjonale sociale arbeide innenfor Folkeforbundet (dvs. ILO) ville stagnere».

Her var ikke Lian helt à jour. Selv om Tyskland og Østerrike fremdeles stod utenfor Folkeforbundet, var de blitt medlemmer av ILO i oktober 1919. Neste innvending var imot sammensetningen av ILOs organer. Lian førte fram IFCs opprinnelige krav om at hver av de tre partene i ILO, dvs. regjering, arbeidsgivere og arbeidere, skulle ha én stemme hver i ILOs organer. Ordningen ble imidlertid at hver regjering fikk to stemmer, mens de to andre partene fikk én hver. Etter Lians mening førte det til at makta ble lagt i hendene «paa byraakraterne og paa arbeidsgiverne». Det var «en forhaanelse mot de fagorganiserte arbeidere», og ILO var «et forsvarsforbund mellom de kapitalistiske og imperialistiske interesser mot arbeiderklassen».

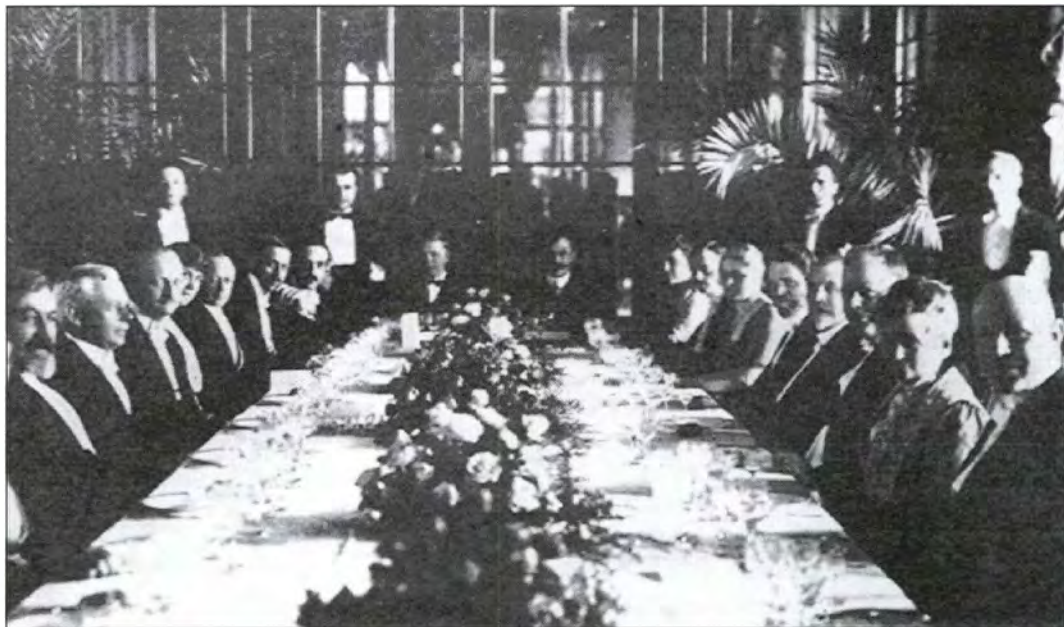
Da Johan Castberg, leder for Arbeiderdemokratene og tidligere sosialminister, tok ordet, la han stor vekt på å imøtegå Lians innvendinger mot ILO. Når de fremste representantene for fagbevegelse og sosialdemokrati i Europa var fornøyd med konferansen, burde Lian også være det. Lian svarte med å angripe lederen for den franske delegasjonen til fredsforhandlingene, Clemenceau, som hadde hindret tyskere og østerrikere i å komme til konferansen. Ellers påstod han at Castberg hadde feiltolket hans innlegg, og han innrømmet at resultatet av Washington-konferansen ikke var så dårlig, fordi «den sociale uro tvang regjeringens representanter og arbeidsgiverne til at være rimelige»¹². Lian sa klart fra at han var imot Folkeforbundet. Men selv om han hadde sterke innvendinger mot ILO, finner vi i innlegget ingen ting om at AFL ville la være å delta i denne organisasjonen.

Fra 1920 og 1921 er det flere vitnesbyrd om fortsatt samarbeid med ILO. Tre uker etter stortingsdebatten ble Lian av ILOs styre oppnevnt som en av de fem fagforeningsrepresentantene i en kommisjon som etter det Sociale Meddelelser fortalte, skulle «reise til Russland for å få en fullstendig og upartisk opfatning av de industrielle og sociale forhold under sovjetstyret». Tre måneder seinere var det klart at Sovjetunionen ikke ville samarbeide med et slikt organ, og det kom derfor aldri i virksomhet.¹³ Det er heller ikke noe som tyder på at AFL var imot at et av dens forbund, Norsk Matros- og Fyrbøterunion (seinere Norsk Sjømannsforbund) på denne tiden ble oppnevnt som deltaker på ILOs konferanse om arbeidsforhold til sjøs i Genova i juni 1920.¹⁴ Et tredje eksempel på samarbeid med ILO finner vi da Sosialdeparte-

President Wilson til fredsengelen: «Sesaa, stram dig op, lille ven. Det er jo vi som har seiret.»

Tegning av Emil Foerster i Hvepsen, nr. 27, 1919. I europeisk arbeiderbevegelse var det en overveiende kritisk holdning til Folkeforbundet. Mange så på organisasjonen som en seierherrenes internasjonale. Dessuten ble Folkeforbundet betraktet som et stormaktsorgan uten rimelig innflytelse for de små stater og uten sikkerhet for nasjonenes selvbestemmelsesrett.

Middag for de norske representantene på ILOs spesialkonferanse om arbeidsforhold for sjøfolkene, som ble holdt i Genova i 1920. Hvert land skulle stille med fire representanter på konferansen, to fra regjeringen, en for rederne og en for sjøfolkene. Dessuten kunne det delta rådgivere uten stemmerett. Det norske sjømannsforbundet var representert ved nestformannen, Oscar Nilsen. Rederne, som i stor grad kom til å prege forhandlingene, hadde en stor delegasjon med egen sekretær. Et av stridsspørsmålene både på denne konferansen og på senere konferanser var arbeidstiden til sjøs.

mentet i juli samme år foreslo for Utenriksdepartementet at Lian sammen med riksmeklingsmannen og en arbeidsgiver skulle føres opp på en liste over kandidater til en undersøkelseskommissjon innenfor ILO.¹⁵ Men selv om AFL var med i noen deler av ILO-samarbeidet, holdt den seg unna andre. Den svarte aldri på en oppfordring fra Sosialdepartementet om å gi en uttalelse til vedtakene på Washington-konferansen med tanke på en stortingsmelding om den.¹⁶

Da Fagopposisjonen under ledelse av Tranmæl hadde fått flertall på fagkongressen i 1920, vedtok den å sende Alfred Madsen fra AFL-sekretariatet til Kominterns 2. kongress i Moskva i juli-august.¹⁷ Den makte til kamp mot Folkeforbundet og ILO, «denne organisasjon av det internasjonale kapitalistiske røvervesen»¹⁸. Fagkongressen i 1920 fikk ingen rapport fra AFLs representanter på Washington-konferansen, og heller ikke var det noen som spurte etter den.¹⁹ Så lett gikk det ikke på den finske LO-kongressen, som ble holdt en måned tidligere. Den hadde «en vidlyftig diskusjon» om forholdet til ILO som endte med at LO-formannen fikk påtale fordi han hadde deltatt i Washington.²⁰ Til tross for at Komintern-kongressen oppfordret til kamp mot Amsterdam-internasjonen (IFC), fortsatte AFL som aktivt medlem der, bl.a. på IFC-kongressen i London i oktober 1920. De foreslo der at IFC ikke lenger skulle være med på arbeidskonferansene i Genève, men det ble nedstemt.²¹ Tvert imot ble det vedtatt

et politisk program der ILO var tiltenkt viktige oppgaver, bl.a. å overvåke den internasjonale fordelingen av råstoffer.²²

Som nevnt var Arbeiderpartiet blitt med i Komintern i 1919, men først på Moskva-kongressen i 1920 ble vilkårene for medlemskap, fastsatt. Disse vilkårene eller Moskva-tesene som de ble kalt her i landet, førte til uvanlig intense diskusjoner i alle DNAs organer og i pressen. Den sosialdemokratiske opposisjonen brøt da ut og organiserte seg som eget parti i 1921. Da DNA ikke ville godta alle Kominterns vilkår, ble det ekskludert i 1922. Da brøt kommunistene ut og dannet Norges kommunistiske parti i 1923. For Lian og flertallet i AFL-sekretariatet ble det nå et overordnet mål å unngå en tilsvarende splittelse i fagbevegelsen. Det er noe av bakgrunnen for all den usikkerhet og alle de svingninger vi finner i AFLs forhold til ILO i disse åra.

Høsten 1921 holdt ILO sin tredje arbeidskonferanse, denne gangen i Genève, som var blitt tilholdssted både for denne organisasjonen og Folkeforbundet. Washington-konferansen gjaldt arbeidsforhold i industrien, og konferansen i Genova i 1920 skulle søke å få i stand tilsvarende internasjonale reguleringer for sjøfarten. Den tredje arbeidskonferansen hadde som hovedoppgave å gjøre det samme for landbruket. Som vi har sett, deltok det ingen fra AFL-sekretariatet i Genova i 1920. Arbeiderrepresentasjonen ble helt overlatt til sjømannsorganisasjonene, deriblant et av ALFs forbund. Men 1921-konferansen hadde ikke bare landbruksspørsmål på sin dagsorden. Den tok også opp saker som gjaldt arbeidsvilkår i industri og sjøfart, men arbeidstakerne der var ikke representert blant arbeiderutsendingene. De var begge landbruksfolk, både delegaten, Erik Kleve, fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag og rådgiveren, K. Amundsen, fra Norsk Skog- og Jordbruksarbeiderforbund (seinere «Skog og land».²³ Fra andre europeiske land ble Lians kolleger oppnevnt som delegater. Dersom regjeringen hadde fulgt ILOs regelverk, ville den ha bedt AFL foreslå en arbeiderdelegat til konferansen. Det må tolkes som usikkerhet i forhold til ILO når AFL lot være å protestere mot denne åpenbare urimeligheten fra regjeringens side og tvert imot godtok den ved å formidle deltaking av en rådgiver fra et av sine forbund.

Full boikott av ILO 1922-1924

Alle motsetningene i AFLs internasjonale tilknytninger måtte virke temmelig forvirrende. Lian skrev derfor i januar 1922 en omfattende framstilling i Social-Demokraten av

«Striden inden fagorganisationen». Når det gjaldt IFCs forhold til Folkeforbundet og ILO, forteller han at representantskapet i IFC i april 1920 hadde vedtatt at «IFC skulle stå helt fritt overfor disse to internasjonale organisationene». Men IFCs kongress i november samme år, gikk imot dette ved å kreve at ILO skulle overvåke den internasjonale fordelingen av råstoffer. Dette vedtaket «har hat stor betydning for min stilling senere,» skrev Lian. Det viste en «utrolig naivitet» når kongressen kunne overlate så viktige oppgaver til et organ der flertallet representerte de «borgerlige magthavere», og der Sovjetunionen, USA og Tyskland ikke var med. Han fortsatte sitt angrep på ILO ved å sitere et fransk tidsskrift, *Le Correspondent*, som påstod at ILO hadde vært «til større nytte for arbeidsgiverne enn for arbeiderne». Han hevdet at hele arbeiderbevegelsen i Norge hadde tatt avstand fra Folkeforbundet, og da kunne de ikke etterpå «velge representanter til en av forbundets viktigste institutioner (dvs. ILO). Jeg kan ikke skjønne at nogen tillitsmand inden den norske fagorganisation længer har nogen moralsk bemyndigelse hertil»²⁴. Dette er det første klare signal om at AFL vil holde seg borte fra ILO.

På arbeidskonferansene i 1922, 1923 og 1924 deltok det ikke norske fagforeningsrepresentanter. På spørsmål fra Sosialdepartementet om de ville foreslå arbeiderutsendinger til 1922-konferansen, svarte AFL i august 1922 at det ville de ikke, fordi de var motstandere av både Folkeforbundet og ILO «slik som disse organisasjoner nu er sammensat». Regjeringens reaksjon på det var på ny å oppnevne Erik Kleve fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag som arbeiderdelegat, selv om konferansen denne gangen ikke skulle behandle landsbruks-spørsmål.²⁵ To måneder seinere meldte AFL seg ut av IFC. Det var resultatet av behandlingen i representantskapet, og en av anklagene mot IFC var at det «fortsetter at pleie det mest intime samarbeide» ved Folkeforbundet og ILO.²⁶ I 1923 var begrunnelsen for å holde seg borte fra ILO at «vi ingen befatning vil ha med Folkeforbundet eller institutioner som er avhengig av dette»²⁷.

Norsk fagbevegelse blir med på 1925-konferansen

Heller ikke året etter ville AFL være med på arbeidskonferansen, men da (i juni 1924) var det en annen tone i det svaret som ble sendt Sosialdepartementet. Sekretariatet ville legge spørsmålet om konferansedeltaking fram for «en høiere instans inden landsorganisationen»²⁸. Noen måneder tidligere hadde to fagforbund bedt om å få denne saka opp i represen-

tantskapet. Det av forbundene som gikk sterkest inn for slik deltaking, var Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund (NKIF). Det la vekt på at 1925-konferansen skulle behandle trygd mot arbeidsulykker og yrkessykdommer, og at dette var særlig viktig for deres medlemmer. Av sitt internasjonale forbund var det bedt om å sørge for at en norsk arbeiderut-sending fra kjemiindustrien ble med på konferansen. Å delta på disse konferansene var ingen anerkjennelse av Folkeforbundet, mente NKIF, men ved å holde seg borte mistet de mulighetene for kontakt med andre land, «derav de fleste europeiske». «Vi kan ikke innse at organisationen i Norge opnaar noget ved aa holde sig borte fra konferansene». NKIF foreslo derfor at AFL for framtida skulle sende representanter til arbeidskonferansen ²⁹.

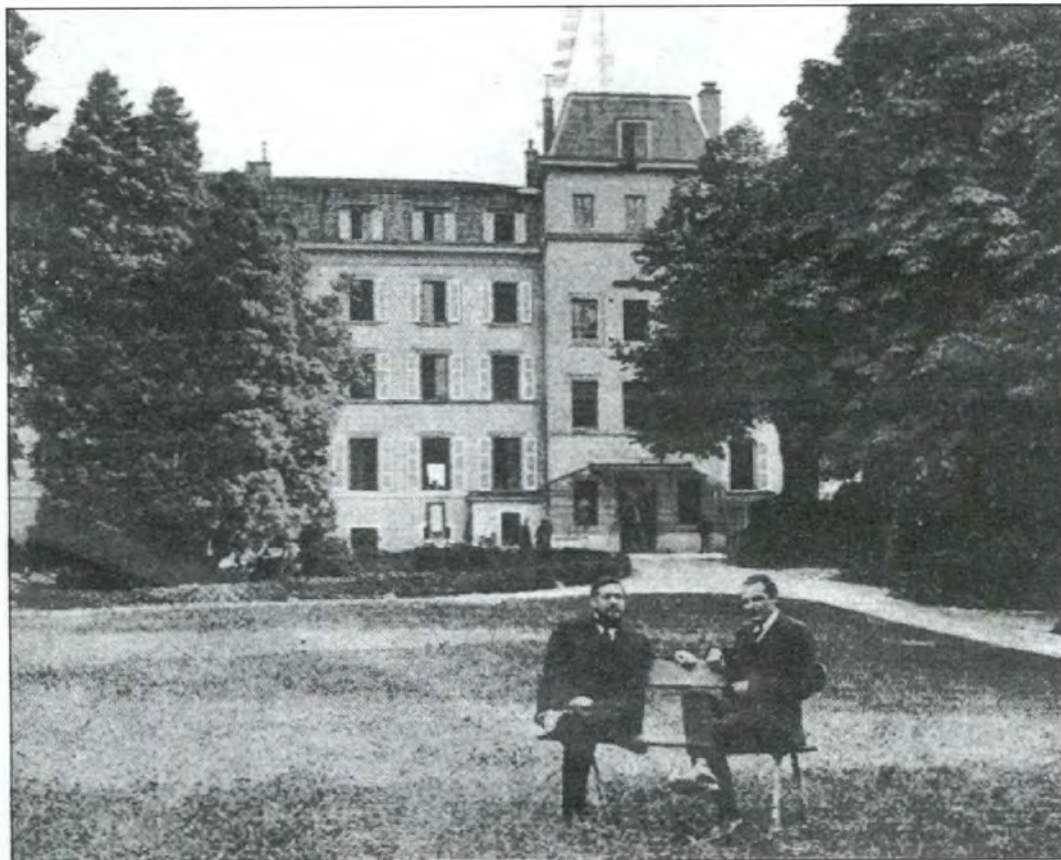
I oktober 1924 diskuterte representantskapet i AFL dette forslaget, som flertallet i sekretariatet hadde gitt sin tilslutning. Martin Tranmæl hadde vært imot det, og i representantskapet foreslo han utsettelse, men ble nedstemt (28-36). Den politiske arbeiderbevegelsen var nå splittet i tre partier, og alle tre var representert i alle AFLs organer. I den saka vi nå er opptatt av, satte kommunistene i representantskapet fram et forslag som hevdet at ILO var «bundet av de kapitalistiske regjeringer som utgjør Nasjonernes Forbund». En annen innvending var ILOs kontakt med IFC. «Av hensyn til en snarest mulig internasjonal faglig samling på klassekampens grunn maa det bestemt frarådes, at enkelte forbund eller sekretariatet optar nogen forbindelse med arbeidsbyraet i Genf.» Dette forslaget fikk bare 18 stemmer. Tre medlemmer av sekretariatet hadde foreslått at vedtaket bare skulle gjelde for 1925, og det fikk 29 stemmer, mens flertallsforslaget, som ikke begrenset deltakingen til dette ene året, ble vedtatt med 33 stemmer.

Vedtaket var begrunnet med at dansk og svensk LO mente det var uheldig at Norge var uten arbeiderrepresentanter på disse konferansene. Det skapte vansker for andre lands arbeiderrepresentanter. ³⁰ Forholdet til dansk og svensk fagbevegelse var et kjernepunkt i forslaget. Under den store arbeidskonflikten tidligere på året hadde flere norske fagforbund med oppbrukte streikekasser hatt stor hjelp av økonomisk støtte fra broderforbund i de to nabolandene. Da AFL meldte seg ut av IFC to år tidligere, fortsatte mange fagforbund å «være indirekte tilsluttet Amsterdaminternasjonalen» ³¹ (Lians uttrykk), dvs. at de var tilsluttet IFCs særforbund («fagsekretariatene»). Nå mente dansk og svensk LO at AFL

burde komme på linje med dem i forholdet til IFC og ILO. «Kjemisk» hadde også en spesiell grunn til å foreslå ILO-deltaking. Det var et nytt forbund, og da det kom i gang i begynnelsen av 1924, var det uten penger i streikekassa. Forfatteren av NKIFs historie, Jorunn Bjørgum, har pekt på at «internasjonal anerkjennelse i form av gjensidighetsoverenskomster med broderforbund i andre land var ... en av de første oppgavene ledelsen i det nye kjemiske forbundet ga seg i kast med...». Hun viser hvordan NKIF i første omgang ble avvist av tilsvarende forbund i Danmark og Sverige, og at det var et ledd i presset for å få nordmennene inn igjen i IFC.³²

Dette presset gjaldt nok også ILO-deltakingen. I ILOs sekretariat, arbeidsbyrået, var det nylig blitt ansatt en ung svenske, Sture Thorsson. En av hans arbeidsoppgaver var å holde byråets ledelse orientert om utviklingen i de nordiske land på ILOs område. I september 1924 fortalte han at det blant arbeiderpartifolk «nå synes å være sympati for en tilnærming til Amsterdam og ILO». «Press fra danske og svenske fagforeninger kombinert med sterk støtte under årets omfattende arbeidskonflikt har hatt mye å si i denne sammenheng.» Han nevnte også at et møte mellom LO-formennene i Danmark, Norge og Sverige våren 1924 hadde hatt «innledende diskusjoner om AFLs stilling til IFC og ILO»³³. Denne holdningsendringen i forholdet til ILO hang til dels sammen med en midlertidig endring i synet på Folkeforbundet, som kom til uttrykk i Arbeiderpartiets stortingsgruppe på denne tid. For første gang stemte den i 1924 for bevilgningen til verdensorganisasjonen. Bakgrunnen var at Storbritannia, som jo var et av Folkeforbundets mest innflytelsesrike medlemmer, hadde fått en arbeiderpartiregjering.³⁴

I november 1924 kom ILOs visedirektør, Harold Butler, på besøk til Norge. I den rapporten han selv satte opp etter reisen, får vi vite at Teigen var med på et møte hos sosialminister Oftedal der det ble gitt en oversikt over Norges stilling til ILO-konvensjonene. Butler besøkte også Folkets Hus, der han traff Lian, Teigen, Madsen og andre. Han merket seg at de ville delta i neste arbeidskonferanse, og fikk høre at de la vekt på at Norge skulle slutte seg til flere ILO-konvensjoner, særlig Washington-konvensjonen om 8-timersdagen. Også ellers viste Lian interesse for ILO, bl.a. ved å be om å få tilsendt alle ILOs publikasjoner på tysk. Butler forklarte hvordan Arbeidsbyrået fungerte, og mente han fikk fjernet en del misforståelser. I dagene før han kom til Norge, hadde han vært i Stockholm og bl.a. hatt en samtale med den svenske LO-formannen

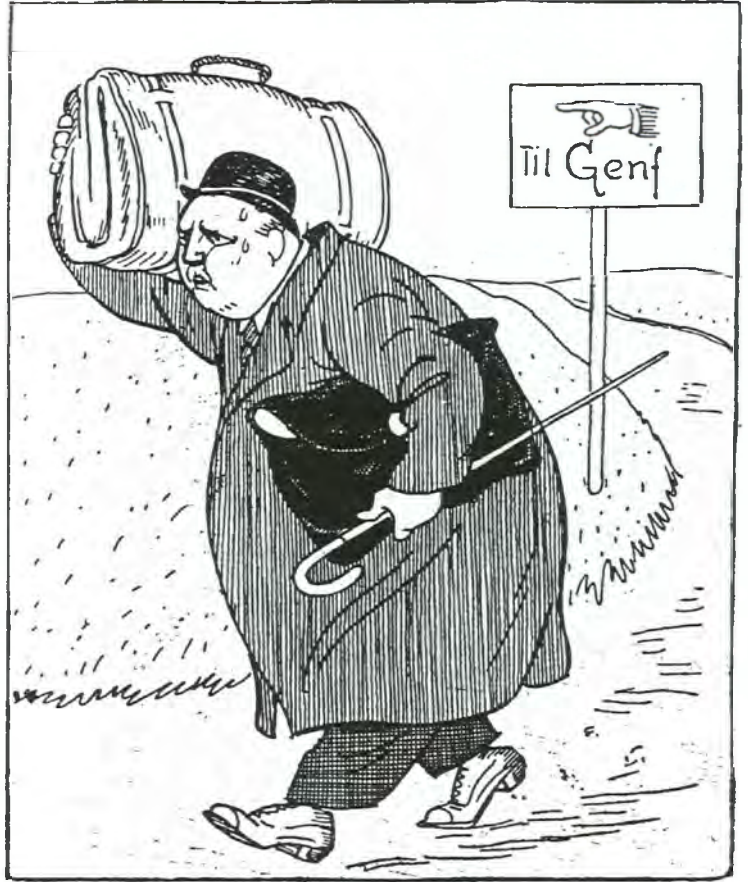

Thorberg, om «den norske situasjon», som etter Thorbergs mening nå «utviklet seg i gunstig retning». Butler forteller videre at den svenske LO-formannen «hadde spilt en betydelig rolle når det gjelder å få norske fagforeninger tilbake til ILO og Amsterdam»³⁵

Reisen til Amsterdam og Genève ble likevel atskillig lenger enn Butler hadde tenkt seg. I slutten av 1924 var det uravstemning blant AFLs medlemmer om den internasjonale tilknytningen. Det ble flertall for «samarbeide med Den røde faglige internasjonale (RFI) på fritt grunnlag», dvs. ikke medlemskap, som kommunistene ville ha.³⁶ AFL ble derfor fortsatt stående utenfor begge de to fagforeningsinternasjonale, IFC og RFI. Men som vi har sett, var det allerede vedtatt av representantskapet at norske fagforeninger skulle delta på ILOs arbeidskonferanse i Genève i mai-juni 1925. Når det ble bestemt at Lian og formannen i NKIF, Halfdan Jønsson, skulle dra til Genève, viser det at AFL-ledelsen la stor vekt på denne konferansen. Lian skrev i et brev til

ILOs direktør Albert Thomas (til venstre), og visedirektør Harold Butler foran ILO-bygningen i Genève i 1924. Butler besøkte Norge i november samme år.

Landsorganisasjonens formann, Ole O. Lian, på vei til ILO-konferansen i 1925. Tegning av Jens R. Nilssen i Hvepsen, nr. 18, 1924. Men Lian skulle heller ikke denne gang komme til konferansen. Han døde plutselig i februar 1925, og det ble den tidligere nestformannen, Jens Teigen, som ledet den norske arbeiderdelegasjonen.

Lian har besluttet aa delta i det internationale arbeiderbyraas forhandlinger.

Sosialdepartementet at «denne konferanse staar for arbeidernes vedkommende i en særstilling». Under konferansens behandling av ukentlig fritid i glassverk ville det være viktig å ha med seg en representant for kjemiindustrien som rådgiver. «Det vil også styrke arbeidernes tillid til arbeidsbyrået som institution, naar de ser at der blir tat hensyn ogsaa til den specielle sakkyndighet. Det har som bekjendt hersket megen strid inden den norske arbeiderbevægelse om arbeidsbyraet. En imøtekommenhet fra departementets side vilde ha værdi også overfor denne strid».

Lian antyder her at han ønsker varig ILO-tilknytning, men han er klar over at en forutsetning for det er større tillit hos norske fagorganiserte. Formålet med brevet er å få departementet til å betale reiseutgiftene for to rådgivere, dvs. en i

tillegg til Jønsson, «en som kan fransk og engelsk, men som forøvrig også er kjent med de sociale forhold i det hele tatt». Om Jønsson står det i brevet at «han er en meget dyktig og kyndig mand, men kan desværre lite av fremmede sprog». Om tillitsmennene i AFL generelt sier Lian: «Selv om man kan læse og forstaa et enkelt sprog, som f.eks. tysk, er ikke det tilfredsstillende, idet det er mer krævende at kunne gjøre seg gjældende paa konferansen». ³⁷ Lian mente at det å gjøre seg gjeldende på konferansen var en oppgave AFL burde satse på, og enda tydeligere ble det da regjeringen sa nei til å betale for en rådgiver til. AFL bestemte seg da for å bære utgiftene selv, og de fant en mann som gikk til oppgaven med stor interesse og energi, den 29-årige fagforeningsjuristen, Trygve Lie, som seinere ble FN's første generalsekretær.

Men Lian kom aldri til arbeidskonferansen. Utpå ettervinteren 1925 døde han plutselig, og det ble den fungerende AFL-formannen, Jens Teigen, som kom til å lede den norske arbeiderdelegasjonen.

Trygve Lie påtok seg å orientere Arbeiderbladets lesere om konferansen, og det gjorde han grundig. Da konferansen var midtveis, sendte han et reisebrev med en oversikt over det som hadde skjedd. Han la her stor vekt på arbeiderutsendingenes kamp mot godkjenning av de fascistiske arbeiderutsendingene fra Italia. Etter hjemkomsten skrev han tre store kronikker i Arbeiderbladet om de fire konvensjonene som ble vedtatt. Det var klare fremstillinger som ikke bare oppsummerte vedtakene, men også analyserte dem med tanke på hva de kunne bety for norske arbeidere. ³⁸

Fagkongressen 1925 sier nei til ILO

Mens Teigen, Jønsson og Trygve Lie var i Genève, kom juni-juli-nummeret av AFLs Meddelelsesblad. Lederartikkelen gjaldt fagkongressen 23.-31. august. Den hadde fire punkter på sin dagsorden, deriblant «Våre internasjonale forbindelser» (dvs. til de to fagforeningsinternasjonale, IFC og RFI) og «Arbeidsbyrået i Genf» (dvs. ILO). Holdningen til ILO var «en mindre sak» enn forholdet til IFC og RFI, mente bladet. Likevel, «det er merkelig hvor heftig der dog debatteres om den». Vi får så oppsummert de argumentene representantskapet brukte da det vedtok å delta på årets arbeidskonferanse. Motstanden mot ILO, «hele forkjetrelsen av arbeidsbyrået i Genf er et utslag av en partipolitisk parole og har intet med en saklig vurdering av byråets arbeide å gjøre». Det går som en rød tråd gjennom artikkelen at kongressen ikke må la seg

bruke av noen av de tre arbeiderpartiene til å gjøre vedtak som er imot fagbevegelsens interesser: ILO «hadde tatt initiativet til nye fremskritt og kraftig bekjempet de reaksjonære ødeleggelseslyster» på arbeidslivets område. Til slutt hevder artikkelen at «de andre stridsspørsmål på denne kongress er trådt i skyggen av de to nevnte»³⁹. Denne artikkelen støttet opp om det forslag sekretariatsflertallet la fram for kongressen, og det gikk ut på:

«Betinget samarbeid» med ILO. Dersom det ble dannet «en felles faglig internasjonale» (dvs. av IFC og RFI), skulle den avgjøre fagbevegelsens holdning til ILO. Sekretariatet eller representantskapet skulle få myndighet til å utpeke representanter til arbeidskonferansene «når de behandler saker av stor betydning for den organiserte arbeiderklasse».

Det ble også lagt fram to mindretallsinnstillinger, en fra Tranmæl, som godtok punkt 1, men gikk imot ILO-deltaking, fordi ILO var en del av Folkeforbundet, og fordi fordelene ved å delta «ikke stod i forhold til de prinsipielle betenkeligheter». Her bør vi nevne at Arbeiderpartiets oppslutning om Folkeforbundet i 1924 ikke gjentok seg i de nærmeste åra. I mars 1925 la partiet igjen fram forslag for Stortinget om utmelding av Folkeforbundet.⁴⁰ Kommunistene i sekretariatet hadde sin egen mindretallsinnstilling, som med langt sterkere språkbruk konkluderte med at «enhver organisatorisk forbindelse» med ILO skulle brytes straks.

Vedtaket om å delta i framtidige arbeidskonferanser som representantskapet gjorde i 1924, hadde møtt atskillig motbør i en del fagforeninger, ikke mindre enn tolv forslag om brudd med ILO ble sendt inn til fagkongressen.⁴¹ La oss ta et eksempel: De elektriske montørers fagforening diskuterte kongress-sakene og vedtok i ILO-spørsmålet Tranmæls forslag med 33 stemmer, mens 11 stemte for kommunistenes.⁴² En landskonferanse av faglige samorganisasjoner diskuterte også denne saka. Programkomiteen for konferansen foreslo en uttalelse som tok avstand fra Folkeforbundet og ILO og protesterte mot at representantskapet hadde gått inn for deltaking i arbeidskonferansen. Stavanger faglige samorganisasjon hadde sendt inn et forslag til landskonferansen som sterkt beklaget det representantskapet hadde gjort, men samtidig nevnte at Norsk Matros- og Fyrbøterunion burde få delta dersom det gjaldt et «vitalt spørsmål». De ville også ha en

«allsidig oversikt over ILOs virksomhet og om nødvendigheten av å delta». I styret for samorganisasjonen i Oslo gikk flertallet (5) inn for programkomiteens forslag, mens to ville godkjenne representantskapets flertallsforslag om å delta i Genève. På landskonferansen ble programkomiteens forslag vedtatt med knapt flertall.⁴³

Det sterkeste innlegget for å delta i ILO kom fra formannen i Jern og Metall, Halvard Olsen. Han mente at de fagorganiserte i Norge kjente lite eller ingenting til ILO. Derfor gjengav han ganske utførlig representantskapets grunner for å være med i ILO, og han føyde til at det var latterlig å si at dette var å anerkjenne Folkeforbundet, like latterlig som å beskyldte DNA eller NKP «for å anerkjenne kapitaliststaten Norge» når de lot seg velge til Storting og kommunestyre. Når fagorganisasjonene sendte representanter til Genève, var det for å tale arbeiderklassens sak. «Det samme gjør partiene». Å gå imot ILO-deltaking på dette grunnlaget var «et anarkistisk antiparlamentarisk resonnement». Det kunne godt tenkes at «arbeiderklassen kan få regjeringsmakt i de fleste europeiske land». Det er sannsynligere at arbeiderklassen kan komme i flertall i byrået «enn at arbeiderklassen her i landet under "demokratiet" kan få grunnlovsflertall i Stortinget». Halvard Olsen tok så for seg argumentene om at ILO ikke betydde noe for Norge fordi «vi er så langt fremme i sociallovgivning». «Det er ... ikke sant, men om det var sant, ville det være brudd på den mest elementære solidaritets krav om vi av den grunn holdt oss borte og ikke gjorde hvad vi evnet for å støtte de arbeidere som laa lengere tilbake... og det er et faktum at arbeiderorganisasjonene (dvs. i andre land) betrakter vaar stilling til arbeidsbyraet som et forrederi, et brudd paa solidaritet. Er det ikke heslig?» Til tross for sine svakheter hadde ILO vedtatt konvensjoner som «vilde hatt den største betydning ogsaa for norske arbeidere» dersom regjeringen hadde ratifisert dem. Dersom fagbevegelsens og arbeiderpartienes representanter i Stortinget hadde presset regjeringen til å gjøre det, ville det «medføre betydelige forbedringer i vaar nuværende sociallovgivning».... «Disse opplysninger skulle klarere enn alt annet fortelle oss hvilke puslinger vi dog er og nødvendigheten av at fagorganisasjonen nu ser bort fra skriket fra de politiske partier og kommer tilbake til realitetens verden»⁴⁴.

På fagkongressen ble det en omfattende diskusjon om denne saka. Mange talere fulgte Tranmæl eller kommunistene, men det var også sterke innlegg som ville åpne for ILO-deltaking, av den fungerende formannen, Teigen, av

Halvard Olsen, som ble valgt til formann dagen etter, av Olav Oksvik og Trygve Lie. Oksvik sa at Tranmæl hadde lagt fram et «sabotasjeforslag» ... «men hvis russerne drar til Genf, følger nok Tranmæl med...». Også gjesten fra svensk LO holdt et innlegg for flertallsforslaget. Det ble til slutt forkastet, og det ble stort flertall for Tranmæls forslag om at norsk fagbevegelse skulle holde seg borte fra ILO. I en lederartikkel framholdt hovedorganet for Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti, Den nye Social-Demokraten, at både Tranmæl og kommunistene var imot ILO fordi «motstanden mot Genf er omtrent det eneste som er tilbake av den kommunistiske fagforeningspolitikk»... «Nu har de ikke annet aa demonstrere sin “radikalisme” med enn motstanden mot arbeidsbyraaet»... «Det gjelder nemlig for Tranmæl aa vise at han er likesaa revolusjonær og radikal som Moskva-kommunistene, og da der paa Fagkongressen ikke frembød seg andre anledninger, valgte han byraaet som “aksjonsgrunnlag”.»⁴⁵ Her er avisa inne på noe av det sentrale i grunnlaget for Tranmæls holdning. Når han ellers tok avstand fra så mye av det kommunistene stod for, var det viktig at han innimellom fikk demonstrert radikale holdninger.

I Arbeidsbyrået fulgte de godt med i det som skjedde på fagkongressen. På grunnlag av omtalen i norske aviser skrev Sture Thorsson en seks siders oversikt om AFLs forhold til ILO og til de to fagforeningsinternasjonale, foruten at han gjengav et vedtak om at fagorganisasjonene måtte holdes utenfor striden mellom de tre partiene. Han trodde den nyalgte formannen, Halvard Olsen, ville fortsette Lians linje med å ha fagbevegelsens enhet som overordnet målsetting.⁴⁶ I et notat til direktøren for Arbeidsbyrået, Albert Thomas, skrev Sture Thorsson at det kunne være interessant å høre den svenske LO-formannen Thorbergs syn på forholdet mellom ILO og norsk fagbevegelse.⁴⁷ Thomas kunne litt seinere fortelle Thorsson at Thorberg mente det ikke var noen grunn til å gjøre noe for å få AFL med på neste års arbeidskonferanse. Thomas var enig, men han var kommet til at «vi må holde nær kontakt med dem som er våre venner (dvs. i Norge), spørre dem etter nytt, sende dem publikasjoner fra byrået ... og kanskje fra tid til annen noen brev om vår virksomhet, slik at vi kan holde deres iver ved like og gripe det rette øyeblikk da vi kan be dem om ny innsats»⁴⁸. Dette pålegget til de ansatte i Arbeidsbyrået viser tydelig at Albert Thomas var svært opptatt av å få norsk fagbevegelse til å bli en aktiv deltaker i ILO.

En langsom modningsprosess 1925-1934

«Vi er på vei til Amsterdam, men vi har tatt et godstog og stopper på alle stasjoner for å holde konferanse». Disse ordene om forholdet til IFC i et av Olav Oksviks innlegg på fagkongressen i 1925 gjaldt like mye for ILO.⁴⁹ Veien til Genève ble lengre enn de fleste hadde tenkt seg. Fra forsøket i 1925 skulle det gå hele ni år før norsk fagbevegelse ble en fast deltaker på arbeidskonferansene i Genève. Fortsatt var forholdet til faginternasjonale og til ILO knyttet sammen, og dette ble sentrale diskusjonsemner på fagkongressene i 1927, 1931 og 1934. I 1927 ble storparten av oppmerksomheten konsentrert om IFC-innmelding og forholdet til ILO ble bare utførlig behandlet av den svenske LO-sekretæren som var med. Opprinnelig hadde sekretariatet foreslått innmelding i IFC, men etter å ha fått mye motbør, trakk det forslaget tilbake før kongressen.⁵⁰

På kongressen i 1931 kom det ikke forslag om på ny å gå inn i IFC, men flere sentrale forbundsledere sa at de og mange andre ønsket innmelding. AFLs linje hadde siden 1925-kongressen vært å arbeide for «internasjonal faglig enhet», dvs. samling av IFC og RFI. Nå, etter seks år med samlingsforsøk, forklarte Tranmæl hvor vanskelig samarbeidet med russerne hadde vært. Likevel talte han sterkt for sekretariatsflertallets forslag om å fortsette forsøkene på samling av de to internasjonale, og dette ble etter en del murring vedtatt. Neste dag stod forholdet til ILO på programmet. Norsk Matros- og Fyrbøterunion hadde foreslått at kongressen skulle oppheve sitt vedtak fra 1925 om ikke å delta i ILO. Flertallet i sekretariatet bad kongressen bekrefte dette vedtaket, mens Trygve Lie på vegne av et mindretall på tre foreslo at sekretariatet skulle utarbeide en rapport om ILOs struktur og virksomhet som så skulle sendes til alle fagforeningene. Et fjerde forslag gikk ut på at sjømennene skulle få delta i Genève. Begge de to siste forslagene ble vedtatt. Forslaget fra flertallet i sekretariatet ble nedstemt trass i at Tranmæl hadde engasjert seg sterkt for det, og her måtte han tåle mye kritikk. («Skal bare Tranmæl bestemme?»... «Vi ser op til Tranmæl, men vi vil ikke umyndiggjøres»).⁵¹ Forsøkene på å stoppe all ILO-deltaking var nå som i 1925 en del av Tranmæls strategi i striden mot NKP, men denne gangen fikk han altså ikke flertallet med seg. Hvor opphisset diskusjonen var, har vi et vitnesbyrd om i de inntrykkene en ILO-tjenestemann brakte med seg tilbake til Genève fra en av disse kongressene: «Jeg visste ikke at det fantes sicilianere i Norden»⁵². Da Albert Thomas hadde lest

Albert Thomas var ILOs direktør fra starten i 1919 og fram til 1932. Hans besøk i Norge i 1927 ble en sterk stimulans for arbeiderbevegelsens ILO-interesse. Som lærer på den nordiske folkehøgskolen i Genève påvirket han også senere norske fagforeningsfolk som var elever ved skolen.

Thorssons rapport om fagkongressen, var hans konklusjon: «Retningen er bra selv om det går seint. Tranmæl er sta». («Tranmæl est obstiné»). Nå var det viktig å holde god kontakt med ILOs venner i Norge, mente han ⁵³.

Diskusjonene på fagkongressene skapte større interesse for og kjenneskap til ILO i fagbevegelsen og innenfor Arbeiderpartiet. Denne interessen ble også stimulert på flere andre måter: ved Albert Thomas' besøk i Norge i 1927, ved Tranmæls og andre fagforeningslederes besøk i Genève i 1932 og ved stadig flere artikler og notiser om ILO i norske aviser, også i arbeiderpressen, i fagforbundenes medlemsblader og i forskjellige tidsskrifter fra 1925 og utover. En drivende kraft gjennom mange år i dette informasjonsarbeidet var Olav Kringen, tidligere redaktør av Social-Demokraten, som i vår periode redigerte Meddelelsesblad for AFL. Mange andre sosialdemokrater og fagforeningsfolk var med: Jacob Vidnes, Halvard Lange, Trygve Lie, Inge Debes, Alf Frydenberg og LO-formannen Halvard Olsen. Tranmæl lot dem etter hvert få slippe til i Arbeiderbladet, men Halvard Lange fikk siste del av artikkelen «lemlestet», mens Alf Frydenberg fikk trykt tre store artikler uendret, samtidig med at en lederartikkel tok avstand fra en del av konklusjonene ⁵⁴. Fra 1932 fikk fagforeningenes interesse for ILO en kraftig stimulans gjennom Genève-skolen. Det er en nordisk folkehøgskole som i de siste 60 år, bortsett fra krigsåra, har gitt nordiske fagforeningsfolk en innføring i internasjonalt samarbeid, spesielt det som foregår gjennom ILO. Hvert år i 1930-åra var det ca. ti yngre norske tillitsvalgte som her fikk en grundig innføring i ILOs virksomhet gjennom et to måneders kurs. Haakon Lie og andre i ledelsen for Arbeidernes Opplysningsforbund i Norge gikk fra første stund inn for denne skolen, mens det fra først av var mer skepsis til den i Danmark og Sverige. ⁵⁵

Da Albert Thomas kom til Norge i 1927, besøkte han kong Haakon, statsminister Lykke (H) og ledelsen i Norsk Arbeidsgiverforening. Da turen kom til AFL-sekretariatet, var han svært spent på hvordan han ville bli tatt imot, forteller han selv i sin utførlige og velskrevne rapport fra besøket. Han var tydelig glad over at AFL-ledelsen representert ved Halvard Olsen, Jens Teigen og Trygve Lie, «fikk i gang samtalen på en meget intelligent måte». Thomas hadde i mange år vært en av de fremste ledere i det franske sosialistparti og bl.a. vært rustningsminister i koalisjonsregjeringen under krigen. ⁵⁶ På de møtene i 1919 i Bern som gjenreiste samarbeidet mellom de sosialdemokratiske partiene i Europa, spilte han en sentral

rolle. I sin reportasje derfra til avisa Ny Tid kalte Tranmæl ham «en ypperlig taler»⁵⁷. I det foredraget han etter hjemkomsten holdt i Trondhjems Socialistlag (24.02.19), sa han at Albert Thomas, Henderson og Branting «staar langt fremme hvad dyktighet angår, men deres standpunkter er kommet langt tilhøre». Nå i 1927 traff ikke de to hverandre trass i forsøk fra AFL-ledelsens side. Men Thomas møtte hele sekretariatet unntatt de to kommunistene. Under Oslo-oppholdet holdt han en godt besøkt pressekonferanse og foredrag i Norsk Forening for Sosialt Arbeid⁵⁸.

Forskjellige samtidiges omtale av Thomas viser at han foruten å være en stor taler også i mindre grupper gjorde et sterkt inntrykk og hadde stor evne til å påvirke andres oppfatninger⁵⁹. Selv om han i Norge hadde språkproblemer, må vi regne med at dette besøket ble en sterk stimulans for arbeiderbevegelsens ILO-interesse.

Noe gjenbesøk av norske fagforeningsledere i Genève ble det ikke før fem år seinere. I april 1932 reiste Halvard Olsen, Alfred Madsen, Halvdan Jønsson og Martin Tranmæl til et to dagers møte i Genève arrangert av IFC. Da det var over, ble de igjen i to dager til for å få vite mer om ILO. Arbeidskonferansen var i gang, og Albert Thomas var enda mer opptatt enn vanlig, men likevel fant han tid til en samtale med de fire

Forelesning i friluft for det første kullet ved den nordiske folkehøgskolen i Genève høsten 1932. Hvert år fikk unge tillitsvalgte fra de nordiske land undervisning om internasjonalt samarbeid med særlig vekt på ILOs virksomhet. Genève-skolen fikk stor betydning for fagforeningenes interesse for ILO.

nordmennene. Sture Thorsson som var ansvarlig for programmet, mente ILO-besøket gjorde inntrykk på Tranmæl «som er i ferd med å omorientere seg». Thorsson fikk et sterkt inntrykk av at de besøkende «som i årevis hadde vært isolert, nå suget inn mest mulig av den internasjonale atmosfæren i Genève». ILOs folk hadde nå lært at tilnærmingen til Genève og Amsterdam var en lang og vanskelig prosess. Thorsson trodde ikke den ville føre til varig ILO-deltaking før i 1934⁶⁰. Her ble han sannspådd.

I desember 1933 kom LO-lederne fra Danmark, Norge og Sverige sammen i København. Sture Thorsson var også med. Nordmennene Halvard Olsen, Elias Volan og Torbjørn Henriksen, var særlig opptatt av å få i gang igjen det nære samarbeidet som landsorganisasjonene i Norden tidligere hadde hatt seg i mellom. Etter det Sture Thorsson fortalte fra møtet, insisterte dansker og svensker på at norsk deltagelse i ILO var første vilkår for å ta opp igjen et slikt samarbeid. Halvard Olsen var det ikke nødvendig å overbevise, og Volan og Henriksen gikk med på å tilrå det etter energiske overtalelser fra danske og svenske kolleger og fra Sture Thorsson. De tre sekretariatsmedlemmene la på sekretariatsmøtet i februar 1934 fram en tilråding om å delta på arbeidskonferansen i Genève tre måneder seinere. Møtet gav enstemmig sin tilslutning til dette.⁶¹ Noen uker seinere hadde Tranmæl en leder i Arbeiderbladet som forklarte hvorfor LO nå ville være med.⁶² En viktig grunn til å delta var at arbeidskonferansen i 1934 skulle behandle utkast til en konvensjon om 40-timers uke. Flere norske fagforeningsfolk hadde i årenes løp, både i Stortinget og i pressen, tatt til orde for at Norge skulle ratifisere Washington-konvensjonen om 8-timersdagen. Denne konvensjonen og forsøkene på å gå videre med en ILO-konvensjon om 40-timers uke var den siden av ILO-arbeidet som sterkest trakk norsk fagforeningsfolk til Genève.⁶³

Den andre hovedgrunnen Tranmæl nevnte var «de oprevne forhold i Europa idag», dvs. nazismens frammarsj etter at Hitler kom til makta et år tidligere. ILO-tilhengere i Norge hadde flere ganger skrevet om den rolle ILO spilte ved å sette søkelyset på Hitlers og Mussolinis overgrep mot fagbevegelsen. Tranmæl hadde også et tredje argument som sikkert betydde mye for mange av hans lesere: «Sovjet-Unionen har sine rapportører der» (dvs. på arbeidskonferansen).

Vedtaket om å delta på 1934-konferansen ble godkjent med stort flertall både i representantskapet og på fagkongressen i 1934 trass i protester fra seks lokale fagforeninger.

Kongressen gav også sekretariatet fullmakt til å avgjøre om norske arbeidere skulle være representert på framtidige arbeidskonferanser.⁶⁴ I praksis innebar dette at det i åra framover alltid ble norsk arbeiderrepresentasjon på disse konferansene.

Oppsummering

De fleste i ledelsen for Arbeiderpartiet, og særlig Martin Tranmæl, var skeptiske til ILO i hele denne perioden. Da sosialdemokratene dannet sitt eget parti i 1921, var de klart for ILO-deltaking, mens kommunistene var like tydelig imot, etter at de hadde brutt ut i 1923. I fagbevegelsens sentrale organer fantes det folk fra alle tre partier, og det ble derfor et overordnet mål for AFL-formannen, Ole O. Lian, og et flertall i sekretariatet å unngå den samme splittelsen i fagorganisasjonen som Arbeiderpartiet hadde opplevd. Kritikken mot ILO gikk ut på at fagorganisasjonene hadde for lite å si der, at ILO tjente seierherrenes interesser fordi det var knyttet til Folkeforbundet, og at det var et «forbund mellom de kapitalistiske og imperialistiske interesser mot arbeiderklassen».

I de første 2 1/2 åra etter at ILO ble til (høsten 1919 - våren 1922), prøvde Lian og hans støttespillere å gi litt til begge sider. Det ble en sikkakk-kurs med sterk fordømmelse i ord, som til dels ble motsagt av vilje til samarbeid med lav profil på noen områder. I 1919 trakk Lian seg i siste øyeblikk fra deltaking i ILOs første hovedkonferanse i Washington DC, men lot en av sine nære medarbeidere reise. I 1920 og 1921 deltok det ingen fra AFLs sentrale organer, mens folk fra tilsluttede fagforbund var med på arbeidskonferansene. I de neste 2 1/2 åra (1922-1924) gjennomførte norsk fagbevegelse en konsekvent boikott av ILO. Forholdet til ILO hang nær sammen med holdningen til Amsterdam-internasjonen (IFC), og i oktober 1922 ble AFL meldt ut av den uten å gå inn i den kommunistiske faginternasjonen (RFI).

Våren 1924 foreslo to fagforbund at AFL skulle sende representanter til arbeidskonferansene fra og med 1925. De hadde begge et stort praktisk behov for gjensidige støtteordninger med tilsvarende forbund i andre land. For lederne der var ILO-deltaking et ledd i deres tiltak for å få en avtale med tilsvarende forbund i Danmark og Sverige om gjensidig støtte i konflikter. Representantskapet i AFL gjorde på dette grunnlaget vedtak om å åpne for deltaking i framtidige arbeidskonferanser. ILOs tilknytning til Folkeforbundet var på den tid ikke et så sterkt argument mot deltaking i arbeidskonfe-

ransene som den hadde vært. Tidligere på året hadde Arbeiderpartiet for første gang stemt for bevilgningen til Folkeforbundet, bl.a. fordi Storbritannia hadde fått arbeiderregjering, og Tyskland og Østerrike var blitt medlemmer av ILO. Resultatet av kursendringen var at det i 1925 deltok en sterk norsk arbeiderdelegasjon på arbeidskonferansen.

Tranmæl hadde, som nevnt, hele tida vært imot ILO-deltaking, og på fagkongressen i august 1925 fikk han og hans meningsfeller flertall for at AFL skulle holde seg borte fra denne internasjonale organisasjonen. Tilknytningen til Folkeforbundet var igjen hovedargumentet for bruddet med ILO, men sosialdemokratene mente Tranmæl gjorde dette «for å vise at han er like radikal og revolusjonær som Moskva-kommunistene». Flere arbeiderpartifolk i sentrale verv i fagbevegelsen gikk her imot Tranmæl. Forut for kongressen hadde det vært en omfattende diskusjon om ILO på møter i lokale fagforeninger og faglige samorganisasjoner rundt om i landet. De fleste uttalelsene fra grunnplanet gikk imot ILO-deltaking, men i pressen og på fagkongressen kom det fram et sterkt engasjement for ILO hos flere av de mest sentrale folkene i fagbevegelsen. Direktøren for Arbeidsbyrået, Albert Thomas, var svært opptatt av å få norsk fagbevegelse aktivt med i organisasjonen, og han hadde et nært samarbeid med fagforeningsledere i Danmark og Sverige om dette.

I hele perioden var forholdet til Amsterdam-internasjonen, IFC, og til ILO knyttet nært sammen, og spørsmålet om medlemskap der skapte opphetede og langvarige diskusjoner på fagkongressene i 1927, 1931 og 1934. Forholdet til ILO ble drøftet særlig inngående i 1931. Like sterkt som i 1925 stod argumentet om at ILO-deltaking var nødvendig for å få gjensidighetsavtaler med andre nordiske land. I perioden 1925-1934 deltok mange som da eller seinere spilte en sentral rolle i fagbevegelsen eller Arbeiderpartiet i en omfattende informasjonskampanje for ILO.

Interessen for ILO blant fagforeningenes tillitsvalgte ble også stimulert av Genève-skolen, av Albert Thomas' besøk i Norge og av Tranmæls og AFL-ledelsens besøk i Genève. Økt kjennskap til og forståelse for ILO var en av forutsetningene for at norsk fagbevegelse vendte tilbake til Genève. Andre forutsetninger finner vi i de politiske forandringer som skjedde både i Norge og ellers i Europa i disse åra. En av hindringene for ILO-deltaking hadde vært faren for splittelse av fagbevegelsen. Denne faren ble nå atskilling mindre etter at Arbeiderpartiet var konsolidert ved partisamlingen i 1927, og ved

at NKP omkring 1930 mistet de fleste av sine sentrale støttepillere i fagbevegelsen. Den voksende trusselen fra nazisme og fascisme i Europa mot sosialdemokrati og fagforeninger gjorde at arbeiderbevegelsen i Norge følte sterkere behov for å gå sammen med meningsfeller i resten av vår verdensdel. Fra 1934 ble deltaking i ILO like selvsagt for norske fagforeninger som for tilsvarende organisasjoner i de fleste andre europeiske land.

Noter

1. Antony Alcock, *History of the International Labour Organisation*, London 1971, Part One: Origins of the ILO, s. 1-42, og Jacob Vidnes «Arbeiderkonferansen i Washington», AFL Meddelelsesblad 1920, s. 32-38 og s. 259-80.
2. John W. Follows, *Antecedents of the International Labour Organisation*, Oxford 1951, s. 1-106
3. Kaare Fostervoll, *Arbeiderskandinavismen*, Oslo 1935, s. 105
4. *Programmatische Dokumente der deutschen sozialdemokratie*, ed. Dowe & Klotzbach, Bonn 1973 og Det norske arbeiderparti, *Beslutninger etc. 1887-1907*, red. Olav Kringen, Kristiania 1910
5. Halvdan Koht, *Socialdemokratie*, Kristiania 1915, s. 276-77
6. *Taler og artikler ved 50-årsjubileet*, 10. sept. 1959, utgitt av Norsk Forening for Sosialt Arbeid, Oslo 1959, s. 1-2

Internasjonalt faglig møte på Youngstorget 11. mai 1938. LOs nye internasjonale samarbeidslinje manifesterte seg for fullt våren 1938. Da holdt den nordiske samarbeidskomiteen for første gang på mange år møte i Oslo. Deretter holdt Den faglige Internasjonale sitt representantskapsmøte her med delegater fra 14 landsorganisasjoner.

7. *Social-Demokraten*, 18.12.1919
8. James T. Shotwell, ed., *The Origins of the International Labor Organisation*, N.Y. 1934. Innledning s. xxi
9. *Social-Demokraten* 15.10.1919, lederartikkelen «Arbeiderkonferansen i Washington»
10. Brev fra Ole O. Lian til Herman Lindqvist, Landssekretariatet, Stockholm, 28.08.1919 (kopi)
Brev fra Ole O. Lian (kopi) til formannen for De samvirkende fagforeninger, København, sak 884 (1919) AFL-samlingen i Arbeiderbevegelsens arkiv, (AFL-arkivet)
11. AFL-arkivet, sak 884 (1919)
12. Forhandlinger i Stortinget, Tidende S, 04.03.1920, s. 476-543
13. *Sociale Meddelelser*, 1920 s. 424, Alcock, s. 58-60
14. St.prp. nr. 124 (1921 «om de beslutninger som ble vedtatt på den internasjonale sjømannskonferanse i Genua 1920 etc.» og Hans Andreas Aschim, *Det norske arbeiderparti og Folkeforbundet*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, 1958. s. 82
Lian deltok ikke i denne konferansen i Genova slik både Aschim og «Arbeiderbevegelsens historie» (Bd.3, s. 269) hevder. Deres kilde er Ousland, *Fagorganisasjonen i Norge*, Bd. 2 s. 276 o.fl. Her har Ousland blandet sammen to konferanser i Genova. Den konferansen i april 1922 som Lian var med på (AFL-arkivet sak 66, 1922), i egenskap av sakkyndig for *Johan Ludv. Mowinckel* var sammenkalt av de allierte regjeringer for å drøfte økonomiske og finansielle spørsmål, bl.a. krigsskadeerstatninger. (T. Øksnevad, *Johan Ludvig Mowinckel*, Oslo, 1936, s. 71). ILO deltok bare som faglig rådgiver, jfr. Alcock, s. 62-64
15. Brev fra Sosialdepartementet til Utenriksdepartementet (UD), av 19.07.1920 i UDs arkiv
Sociale Meddelelser, 1921, s. 12
16. St.prp.nr. 27 (1921), s. 6
17. *Arbeiderbevegelsens historie i Norge*. Bd. 3, Oslo 1987, s. 139
18. H. Lange og H. Meyer: *De politiske arbeiderinternasjonaler*, Oslo 1934, s. 58
19. Protokoll fra fagkongressen 1920 og Meddelelesblad for AFL 1920
20. E.K. Louhikko: *Den finske fackföreningsrörelsen*, St.holm 1940
21. Ousland, s. 281 og Lians artikkel i *Social-Demokraten* 23.01.22: «Striden inden fagorganisationen»
22. Lange og Meyer, s. 80
23. St.med. nr. 26 (1923), s. 2-3
24. Ole O. Lians artikkelserie «Striden inden fagorganisationen», *Social-Demokraten*, 20-25.01.1922
25. AFLs brev til Sosialdepartementet, 18.08.22, AFLs arkiv, sak 398 (1923) og St.med. nr. 10 (1924), s. I
26. AFLs beretning 1923, s. 13 og brev fra AFL til Internationales Gewerkschaftsbureau, Amsterdam, arkiv, sak 66 (1923)
27. Brev fra Sosialdepartementet til AFL, 23.05.23 og AFLs svar 12.06.25. AFL-samlingen, AFLs arkiv, sak 282 (1923)
28. Brev fra AFL til Sosialdepartementet, 05.06.24, AFL-arkivet, sak 76 (1924)
29. Brev fra NKIF til AFL, AFLs beretning, 1924, s. 225-226
30. AFLs beretning 1924, s. 226-27

31. *Bergens Social Demokrat*, 23.08.24
32. Jorunn Bjørgum: *Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund*, Oslo 1973, s. 129
33. Report for the Month of August ... 1924 concerning opinions expressed on the ILO, av 17.09.24. Fra Sture Thorsson til Arbeidsbyråets ledelse, i ILOs arkiv
34. Forhandlinger i Stortinget, Tidende S., 1924, s. 2757
35. Visit of the Deputy Director to Scandinavia, nov. 1924. Rapport fra Butler av 26.11.24. ILOs arkiv (G900/3/3)
36. J. Bjørgum, s. 125
37. Brev fra AFL til Sosialdepartementet, 21.02.25, AFLs arkiv, sak 38 (1925)
38. *Arbeiderbladet*, 04.06, 25.06, 01.07. og 11.07.1925
39. Med.blad for AFL 1925, s. 156-58
40. *Arbeiderbladet*, 20.06.25 og Forhandlinger i Stortinget, Tidende S. 1925, s. 424
41. Congress of the Norwegian Trade Unions, oversikt fra Sture Thorsson, udatert, men må være skrevet i september 1925, i ILOs arkiv
42. *Arbeiderbladet*, 23.07.25
43. Med.blad 1925, s. 94-95
44. *Den nye Social-Demokraten*, 28.06.1925
45. Samme avis, 01.09.25, leder s. 4 og referat fra kongressen, s. 5
46. Sture Thorssons oversikt, jfr. note 41 ovenfor
47. «Minute Sheet», fra Sture Thorsson til M. de Roode i direktørens kabinett, 01.10.25, ILOs arkiv
48. Notat diktert av Albert Thomas til Sture Thorsson 20.10.25, i ILOs arkiv
49. *Den nye Social-Demokraten*, 29.08.25, «Landsorganisasjonen og de internasjonale forbindelser» (referat fra Kongressen)
50. Fagkongressen 1927, protokoll, s. 339-41 og 359-67, s. 430-432 og Le Congrès de la CGT norvegienne, Note pour M. le Directeur, Notat av 30.12.27. fra Sture Thorsson. Dessuten skrev S. Th. en notis om kongressen i ILOs månedsskrift *Informations Sociales*.
51. Fagkongressen 1931, protokoll, s. 264-273. Leder i *Arbeiderbladet* 29.02.1931. Notat fra St. Th.: The international relations of the Norwegian Trade Unions av 26.02.31. I ILOs arkiv ref. D 600/1000 246/2, reg. 17.06. 31
52. Sture Thorsson hørte denne replikken av en ILO-tjenestemann som var til stede, og han fortalte den til forfatteren i Roma i november 1954
53. Albert Thomas' notat skrevet i Garchy 14.03.31 til kabinettet og Sture Thorsson
54. Olav Kringen (redaksjonelt, usignert) i Meddelelsesblad 1925, 153-158, 1926, 332-36, og 415-418, 1933, s. 41-44, 1934, s. 373-75, og i *Jern- og Metallarbeideren*, febr. 1927. Dette er bare eksempler. Halvard Lange i *Den nye Social-Demokraten*, 23.10.26, «Det internasjonale arbeidsbyrået i Genève» og 26.10.26. «Norge i den Internasjonale arbeidsorganisasjon», og i *Arbeiderbladet* 28.02.27. og 1.03.27. «Fra den internasjonale arbeidsorganisasjon i Genève». Trygve Lie om Arbeidskonferansen 1925 i *Arbeiderbladet* 19.05, 4.06. og 10.06.1925 og foredrag i Den socialdemokratiske forening 8.06.1932: Fagorganisasjonens stilling til arbeidsbyrået i Genève». (brev av 30.05. i

- AFLs arkiv). Inge Debes: «Norge og det internasjonale sociale arbeid» i *Tidsskrift for sosialt Arbeid*, januar 1929. Johan Hoffmann: «Den internasjonale arbeiderorganisasjon - arbeidsbyrået i Genève», i *Det 20.de Århundre*, januar 1930. Alf Frydenberg i *Arbeiderbladet* 13.10.29. (jfr. leder 18.10.29.): Forholdet til arbeidsbyrået i Genf. Halvard Olsen: se note 44. Tranmæls «lemlesting» av Halvard Langes artikkel er omtalt i St. Th.s rapport (udatert sannsynligvis fra ca. mars/april 1927)
55. Sven-Arne Stahre, *Nordiska Folkhøgskolan i Genève 50 år*, St.n. 1981, s. 12 og 41-43
  56. Dictionnaire biographique de mouvement Ouvrier Francais, 1871-1914. s. og *Albert Thomas Vivant*, Genève 1957
  57. *Ny Tid*, Trondhjem, fem artikler undertegnet M - 1: «Den sosialistiske konferance», 14.02.19, «Bernkonferancen», 15.02.19, «Internationalen», 17.02.19, «Den internationale konferance», 19.02.19, og «Socialpatriotisme og internationalisme», 20.02.19. Referat fra foredraget om konferansen stod i *Ny Tid* for 25.02.19 med overskriften «Bernkonferancen»
  58. Notes de Voyage, Genève 5.09.27. s. 1-12., rapport diktert av AT selv. Ref. i ILOs arkiv: CAT 5/55/1/4
  59. Paal Berg s. 209-10 og CJ Hambro s. 243, i *Albert Thomas Vivant*, Genève 1957, og Hambros innlegg i 5. kommisjon i Folkeforbunds-forsamlingen 1928 (Société des Nations. Journal Officiel, Supplement special, No. 68, s. 60, Genève 1928)
  60. Sture Thorssons rapport om besøket datert 25.04.32.: Re la visite des syndicalistes norvegiens à Genève, Dossier No. V 45/I i ILOs arkiv
  61. Note on Mr. Thorssons journey to Denmark, Norway and Sweden, December 1933-March 1934. Ref. g900/ 91/ 2reg. 16.08.34. i ILOs arkiv
  62. *Arbeiderbladet* 23.03.34
  63. *Fabrikkarbeideren*, 1926, s. 47, Brev fra Norsk Kommuneforbund til Regjeringen 20.09.29 i UD's arkiv. Alfred Madsen i trontaledebatten jan.-febr. 1930 (krav om å få ratifisert ILO-konvensjonen om 8 timers-dag, Forhandlinger i Stortinget (nr. 6) 23.01.30 tidende S. s. 41-42., *Handels og kontorfunksjonæren* 1930, s. 52 og 74
  64. Meddelelsesblad AFL 1934, s. 132, protokoll fra fagkongressen 1934. og Konrad Nordahl, *Minner og Meninger*, Oslo 1967, s. 202-203